

JEOPOLİTİKTE MEKÂN KAVRAMI

Tarık Demir¹

¹Araştırmacı-Yazar, İstanbul

İstanbul Gedik Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü;
ORCID ID: 0000-0003-4428-2751, İletişim: tarikdemir80@yahoo.com

Özet

Çalışmada jeopolitik biliminde çok tartışılan mekân kavramının anlam dünyası ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda mekân kavramının anlam dünyası ilk önce felsefi ve etimolojik açıdan, daha sonra da jeopolitik açıdan incelenmiştir. Mekân kavramı gerek felsefi ve kökenbilimsel bakımdan gerekse çeşitli jeopolitik teorilerin görgül tarih içerisindeki uygulamaları bakımından incelemeye tabi tutulduğunda, bu kavramın insan-çevre etkileşimi ya da insan-çevre birlikteliği temelinde bir varoluşsal anlam dünyasına sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmada mekân kavramının öncelikle farklı dünya dillerindeki karşılıkları yorumsamacı bakış açısından incelenmiş; daha sonra da Alman, Amerikan, Rus, Çin ve Japon jeopolitik düşünce okullarının mekân kavramına bakış açısı kısaca ortaya konulmaya çalışılmıştır. Mekân kavramının incelenmesi neticesinde ilk olarak mekân kavramına karşılık gelen kelimelerin varoluşsal bir anlam dünyasına sahip oldukları sonucuna varılmıştır. İkinci olarak ise farklı teori ve doktrinler çerçevesinde incelenen mekân kavramının mekânsal genişleme sürecinde devletler için meşruiyet kaynağı olarak kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mekân, Felsefe, Kökenbilim, Jeopolitik

THE CONCEPT OF SPACE IN THE CONTEXT OF GEOPOLITICS

Abstract

In this study, the meaning of the concept of space, which is much discussed in geopolitical science, was tried to be put forward. In this context, the meaning of the concept of space was first examined from a philosophical and etymological point of view and then from a geopolitical point of view. When the concept of space was examined in terms of both philosophical and anthropological aspects and the applications of various geopolitical theories in empirical history, it was concluded that the cited concept had a world of existential meaning on the basis of human-environment interaction or human-environment union. In this study, the concept of space was firstly examined in terms of hermeneutical perspective from different world languages; then, the perspectives of German, American, Russian, Chinese and Japanese geopolitical schools upon the concept of space were briefly examined. As a result of the examination of the concept of space, it was concluded that the words corresponding to the concept of space have an existential world of meaning. Secondly, it was concluded that the concept of space, which was examined within the framework of different theories and doctrines, was used as a source of legitimacy for states in the process of spatial expansion.

Keywords: Space, Philosophy, Etymology, Geopolitics

1. Giriş

Mekân kavramı farklı medeniyetlerde farklı kavramlarla ifade edilse de felsefi ve kökenbilimsel bir analiz yapıldığında, bu kavramın insan-çevre birlikteliği ya da insan-çevre etkileşimini temel alan bir anlam dünyasına sahip olduğu görülmektedir. Bir başka deyişle Çin/Sino, Rus/Slav, Batı/Avrupa ve Arap/Semitik gibi belli başlı medeniyetlerin mekân kavramına bakışında varoluşsal bir bakış açısının varlığı temayüz etmektedir. Her ne kadar Çin medeniyetinin mekân kavramına bakışında daha çok “yön/oryantasyon” kavramı, Slav medeniyetinde “kültür” ya da Batı medeniyetinin mekân kavramına bakışında daha çok “pozitivist” özellikler merkezi rol oynasa da, tüm bu medeniyetlerin mekân kavramına yönelik bakış açısında varoluşsal temelli bir anlam dünyasının olduğu iddia edilmektedir. Bu meyanda çalışma boyunca göstergebilimin kavramları bakımından konuya bakılırsa bir gösteren olarak mekân kavramının neyi gösterdiği, bir başka deyişle nasıl bir anlam dünyasına sahip olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın özünü farklı medeniyetlerin mekân kavramına jeopolitik açıdan bakışı teşkil etmektedir. Jeopolitik açıdan ise mekânsal genişleme odaklı olan Hayat Sahası, Geniş Saha, Mestorazvitie, Açık Kader ile Tennō ve Merkezi Krallık gibi belli başlı doktrinler ışığında konu analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu meyanda mekânsal genişleme olgusunun insan-çevre birlikteliği ya da insan-çevre etkileşimi ile varoluşsal bir ilişkisi içerisinde olduğu ifade edilebilir.

2. Yöntem

Bu çalışmada mekân kavramının analizinde yöntem olarak niteliksel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde öncelikle yorumsamacı bakış açısından mekân kavramı felsefi açıdan irdelemiştir. Bu yorumsamacı yöntem farklı dilleri ihtiva eden kökenbilimsel analiz eşlik etmiştir. İkinci bölümde ise farklı jeopolitik teorilerin argümanları incelenmek suretiyle mekân kavramına bakış açısı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

* Arapça'da uzay anlamına gelen bir diğer sözcük feza sözcüğüdür.

* Kevn masdarından tekevvin (var olma, meydana gelme, oluş; bu sözcüğün çoğulu tekevvinât), mütekevvin (tekevvin eden, hasıl olan, mevcut bulan, var olan), kâin (mevcut olan, bulunan, var olan), kâinat (var olan şeylerin cümlesi, hepsi, mahlukat), emkine (mekân sözcüğünün çoğulu/cem'i), emâkin (mekân sözcüğünün çoğulunun çoğulu/cem'inin cem'i), mekin (oturan; çoğulu mükenâ), temekkün (mekânlaşma, yerleşme) vb. sözcükler türemiştir.

* Türkçe'de mekân kavramıyla ilintili bir diğer kavram “uzam” kavramıdır. “Ölçülebilen uzay” anlamına gelen uzam kavramı,

Bu doğrultuda olmak üzere çeşitli Batı ve Doğu dillerinde mekân kavramına karşılık gelen kelimeler bulgular ve tartışma bölümünde felsefi anlamda irdelemiş ve analiz edilmiştir. Jeopolitik açıdan ise *Hayat Sahası (Lebensraum)*, *Geniş Saha (Grossraum)*, *Mestorazvitie (Mecmopazbumie)*, *Açık Kader (Manifest Destiny)* ile *Tennō Merkezi Krallık (Zhōngguó)* gibi belli başlı doktrin ve/veya kavramlar Leonid Savin, Carl Schmitt ve Gearóid Ó Tuathail gibi önde gelen siyasi coğrafyacı ve jeopolitikçilerin görüşleri çerçevesinde konunun açıklanmasına çalışılmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

3.1. Mekân Kavramına Felsefi ve Kökenbilimsel Bakış

Mekân (مكان) kavramı bilindiği gibi Türkçeye Arapçadan geçen bir sözcüktür. Türkçe anlamı gündelik dilde “yer, mahal; ev, oturulan yer” anlamlarına, özel olarak fizik biliminde ise “uzay*” anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 2001:604). Mekân sözcüğü Arapça gramerinde ism-i mekân sözcük çeşidi içinde yer alıp ism-i mef'al (mefâl) vezninde çekilir (Ergin, 2001:56). Kökenbilimsel (etimolojik) olarak Arapça “olma, var olma, varlık, vücut” anlamındaki kevn* masdarından türemiştir (Devellioğlu, 2001:513). Görüldüğü gibi kökenbilimsel açıdan mekân kavramı ile varoluş kavramı arasında ontolojik/içsel bir ilişki bulunmaktadır. Mekân kavramı aynı zamanda “olabilir, olabilen” anlamındaki mümkün (çoğulu mümkünat) sözcüğü ile de yakın ilişki içindedir. Mümkün sözcüğü ise “oturan, yerleşen” anlamındaki mekîn sözcüğü, “kuvvet/güç” anlamına gelen mekânet ve gizilgüç (potansiyel) anlamına gelen meknî sözcükleriyle yakın ilişki içindedir. Dolayısıyla bütüncül olarak bakılırsa mekân kavramının kevn (varoluş), mümkün (olabilirlik) ve mekânet/meknî (potansiyel/gizil güç) kavramlarıyla felsefi anlamında irtibatlı olduğu ifade edilebilir.

Mekân sözcüğü Türkçeye uzay* şeklinde çevrilmiştir. Felsefi anlamda mekân maddenin (özdeğin)

nesnelerin yer üstündeki yayılmalarını belirtmektedir. Zamana göre süre ne ise uzay göre de uzam odur. Uzam kavramının Osmanlıca karşılığı mevki anlamına gelen “hayyiz”, Fransızca, Almanca, İngilizce ve İtalyanca karşılıkları sırasıyla “étendue”, “Ausdehnung”, “extention” ve “estensione” sözcükleridir (Hançerlioğlu, 1996:433). Zaten Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde uzam “bir nesnenin uzayda kapladığı yer, vüsat” olarak tanımlanmıştır (<http://www.tdk.gov.tr/>). Ancak uzam sözcüğünün “imtidad” olarak olarak da çevrildiği durumlar da bulunmaktadır (Nişanyan, 2002:461). Ancak “imtidad” sözcüğünün anlamı “uzama, uzanma; uzun sürme” yanında “uzay”

var olma biçimlerinden birini teşkil etmektedir. Mekân/uzay, maddenin genel varlık biçimi olup mekân/uzay dışında madde olamayacağı gibi madde dışında da mekân/uzay olamaz. İdealist felsefeciler mekân ve zaman kavramlarının sadece düşüncemizde bulunduğunu ve bu iki kavramın birbirinden bağımsız kavramlar olduğunu savunmuşlardır (Hançerlioğlu, 1996:433).

Bu düşünce, Aristoteles'in *topos** kavramında "bir şeyin bir yerde bulunuşu"nu (uzam) ifade eden ve mekânı içi boş bir kalıp olarak düşünen Kartezyen (Descartesçi) düşüncenin savıdır. Modern düşüncede mekân üç boyutlu bir uzanım olarak telakki edilir. Bu durumda insan mekân içerisinde bir özne olarak davranmaktadır. Böylece özne mekândan, mekân da öznenen ayrı tutulmaktadır. Özne içinde bulunduğu mekândan bağımsız, mekândan kendisinden ayrı bir gerçekliktir. İkici (*dualist*) Kartezyen düşünceye dayanan bu mekân idraki, insan-mekân birlikteliğinin* de parçalanması anlamına gelmektedir. Buna karşın modern bilimde özel ve genel görelilik kuramlarında görülebileceği gibi mekân ve zaman kavramları birbirleriyle ilintili olup mekân-zaman birlikte değerlendirilmektedir. İnsan-mekân birlikteliğini savunan yaklaşım Heideggerci görüngübilimsel-yorumsamacı (fenomenolojik-hermeneutik) yaklaşımdır. Bu yaklaşımda mekân bir etkileşim ve deneyim yeri olup insanın mekân ile olan ilişkisini anlamamızı sağlamaktadır (Hisarlıgil, 2008:23-34).

Nitekim uzay kavramının mekân kavramının tam karşılığını teşkil etmediği ve bu durumun sebebinin ise mekân kavramının fiziksel değil varlığa ilişkin bir başka deyişle varoluşsal bir boyuta sahip olmasından kaynaklandığı da iddia edilmektedir. Nitekim mekân, içinde yaşayanlar tarafından algılanan ve değerlendirilen bir düzlem olduğu, bir başka deyişle mekân insan faaliyetlerini gerçekleştirildiği ve tüm deneyimlerinin yaşandığı yer olarak ifade edilmektedir. Bu haliyle varoluşun bir parçası olarak telakki edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Bayartan ve Top, 2013:167).

(feza) olarak çevrilmektedir (Devellioğlu, 2001:434). Mekânın uzam kavramındaki gibi geometrik bir yayılım alanı olarak görülmesi **Kartezyen** düşüncenin bir savıdır.

* Klasik Grekçe'de "uzam, yer" demektir (Aristoteles, 2001:446).

* Heidegger felsefesinde bu anlayış "mekân-içinde-var-olmaklık" (im-Raum-sein) şeklinde tanımlanır (Ökten, 2006:70).

* Yer, mevki, mahal, mevzi, mekân anlamlarına gelmektedir (Marchant ve Charles, 1941:322; Kabağaç ve Alova, 1995:348 ve Rohde ve Uzel, 1945:34).

* Mekân kavramının uzay ve boşluk anlamındaki karşılığı "space" sözcüğüdür (Akdikmen, 1996:395).

* Mekân kavramının uzay ve boşluk anlamındaki karşılığı "il spazio" sözcüğüdür. Harrap Paperback Italian Dictionary, 1993:208; Demiryar, 1997:440).

Mekân kavramının dünya dillerindeki mevcut karşılıklarına baktığımızda ise ikici Kartezyen düşüncenin boşluk ve bir şeyin bir yerde bulunuşu (uzam) fikrinin yansımalarını bulmaktayız. Latince *locus*^{1*}, İngilizce *place** (felsefi anlamda *space*), İtalyanca *il posto**, İspanyolca *el sitio**, Fransızca *l'endroit** ve *le lieu*, Almanca *der Ort**, Rusça *mecmo** ve Çince* 地方, 处所 ve 地点 sözcüklerine bakıldığında Kartezyen düşünceden hareketle mekân kavramında öznenen ayrı bir uzay ve boşluk kavramının varlığı hissedilebilir. Oysa Arapça varoluş anlamındaki "kevn" masdarından türetilen mekân kavramının ise Heideggerci görüngübilimsel-yorumsamacı bir bakış açısını yansıttığı ifade edilebilir.

Yunanca'da "topos" (τόπος) kelimesinin kökenlerine bakıldığında da "varoluş" ile ilgili bir anlamsal bağın varlığından bahsedilmektedir. Bu noktada "topos" kelimesinin etimolojisi hakkında kısaca şu bilgiler not düşülebilir: Klasik Grekçe'de topos kelimesinin anlamı bir görüşe "uzatmak, genişletmek (εκτείνω); yaymak, sermek (εξάπλωσω)" anlamlarına gelen Litvanyaca "tenku" ya da Eski Slavca "vurmak (χτυπάω)" anlamına gelen "tepo" kelimesi ile bağlandırılmaktadır. Bunun dışında yukarıda da ifade edildiği gibi yine Litvanyaca "varolmak (γίνομαι)" anlamına "tampū" kelimesi ile bağlantı kurulmaktadır (Babinotis, 2011:1438).

3.2. Mekân Kavramına Jeopolitik Bakış

Mekân kavramına siyasi coğrafya ve jeopolitik bilimleri çerçevesinde kapsamlı olarak analiz eden milletin Almanlar olduğu ifade edilebilir. Mekân konusunda siyasi coğrafyacı Friedrich Ratzel'in görüşlerine değinmek konunun açılmanması bakımından işlevsel olacaktır. Ratzel'e göre devlet bir organizmadır. Ratzel siyasi ve coğrafi yapıları birer organizmaya benzetmiştir. Bu düşüncede 19. yy'ın Darwinçi görüşleri bir başka deyişle Siyasi Darwinizm görüşünün etkili olduğu görülmektedir. Ratzel'in tahlilindeki temel görüşlerden biri siyasi grupların işgal ettiği Saha (Raum) fikridir. Ratzel'den sonra özellikle Haushofer gibi jeopolitikçiler

* Mekân kavramının uzay ve boşluk anlamındaki karşılığı "el espacio" sözcüğüdür (Kut ve Kut, 1988:306).

* Mekân kavramının uzay ve boşluk anlamındaki karşılığı "l'espace" sözcüğüdür (Decahors, 1947:305).

* Mekân kavramının uzay anlamındaki karşılığı "der Raum" sözcüğüdür. Uzam ise "die Lage" sözcüğüdür (Steuerwald, 1995:410).

* Mekân kavramının uzay anlamındaki karşılığı "kosmos" (κοσμος) sözcüğüdür. Rusça uzay anlamındaki bir diğer sözcük "пространство" ise aynı zamanda boşluk anlamındadır.

* Mekân kavramının uzay ve boşluk anlamındaki karşılığı "空间" (kōngjiān) sözcüğüdür (Yuan ve Church, 2006:72; Türkçe-Çince Sözlük, 2008:1261 ve Çince-Rusça Sözlük, 2008:189). Çince'de yukarıda zikredilen kelimelere ek olarak mekân ve yeryüzü anlamına gelen bir diğer kelime "土(tǔ)" kelimesidir (Lin, 1999:68).

bu görüşü geliştirerek Lebensraum kavramını ortaya atmışlardır (Whittlesey, 2007:516-536). Dolayısıyla Ratzel modern siyasi coğrafyanın kurucusu olarak yazılarında uzay/mekân (*Raum*) ve uzam/lokasyon (*Lage*) ve bunların devletlerin siyasi yaşamlarına olan etkisini incelemiştir (Sempa, 2002:32). Buna bağlı olarak Lebensraum kavramı siyasi-biyo-coğrafi bir kavramı ve yaşayan organizma olarak devlet anlayışı Hitler Almanyası'nda kullanılmıştır (Lacoste, 2008:22).

Mekân kavramının siyasi-biyo-coğrafi bir kavram olarak tanımlanması genişlemeci ve yayılcı bir siyasetin uygulanması konusunda Almanya'ya meşruiyet sağlamış ve uygulanmasına dayanak teşkil etmiştir. Nitekim Almanya, siyasi birliğini tesis ettikten sonra tüm Avrupa'yı hegemonyası altına almayı hedefleyen bu yayılcı siyaseti esasen 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında itibaren uygulamaya sokulmuştur. Bu minvalde özellikle Orta ve Doğu Avrupa bölgelerinin mekânsal açıdan Alman jeopolitiğinin en önemli stratejik açılım bölgelerinden birini teşkil ettiği görülmektedir. Orta ve Doğu Avrupa üzerinde hakimiyet kurmak amacıyla Alman jeopolitikçilerinin uygulamaya koyduğu Hayat Sahası stratejisinin dışında bu stratejinin bir türevi olarak iki savaş arası dönemde ve II. Dünya Savaşı'nda uygulamaya koydukları "*Doğuya Hücum*" (*Drang nach Osten*) da bir diğer mekânsal genişleme stratejisi olarak tebarüz ettiği görülmektedir (Parker, 1994:76).

Amerika'nın bütününe sömürgecilik ve nüfuz açısından Avrupa güçlerine kapalı olduğunu ilan ettiği bir başka deyişle Monroe Doktrini kapsamında izolasyonist bir politika izlediği dönem Carl Schmitt'in *Geniş Saha* (*Grossraum*) kavramına siyasi-ekonomik temelde klasik bir örnek olarak verilebilir. Schmitt'in Geniş Saha Teorisi'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra geçerlik kazandığı görülmektedir. Ekonomik-teknik-endüstriyel bir temel üzerinde hukuki-kültürel-politik bir mekân olarak yükselen ve Avrupa merkezli *Geniş Saha*'ya karşı olarak ortaya çıkan *Geniş Saha*'nın en başarılı örneği olarak ABD'nin Monroe Doktrini ile gerçekleştirdiği Amerikan Geniş Sahası örnek verilmektedir (Schmitt, 2006:23). Aynı şekilde Doğu Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da benzer bir şey olmuş ve ABD ile SSCB'nin liderliğinde siyasi-ekonomik temelde iki kutuplu bir sistem oluşmuştur. İki savaş arası dönemde Almanya için böyle bir *Geniş Saha Teorisi* içerisinde değerlendirilebilecek mekânın ise *Orta Avrupa* (*Mitteleuropa*) coğrafyası olduğu ifade edilebilir. Schmitt tarafından Almanca konuşan halkları (*Volk*) içerecek olan bir mekân bir başka deyişle bir "*Lebensraum*" oluşturulması gerektiğini ifade edilmiştir (Elden, 2010:19).

Mekân kavramına yukarıda zikredildiği gibi varoluşsal bir bakış açısıyla bakılması olgusu ABD'nin

önce kendi kıtasında daha sonra tüm dünyada gerçekleştirdiği ve adına "*Açık Kader*" (*Manifest Destiny*) denilen yayılcı siyasette de görülebilmektedir. Bu kavram ilk kez temel olarak Alman düşünce okulundan etkilenen Frederick J. Turner tarafından "*Sınır Tezleri*" isimli kitabında ortaya atılmıştır. Amerikan üstünlüğüne (*exceptionalism*) ve bunun doğal bir sonucu olarak Amerikan yayılcılığına meşruiyet sağlama amacı güden bu görüşe göre Amerikalıların kıta boyunca genişlemeleri onların kaderlerinde içkin olup, onlar için aynı zamanda bir zorunluluktur. Bu bağlamda ilk aşama olarak "boş kıtayı fethetmek ve medenileştirmek" Amerikan'ın kaderinde olduğu ifade edilmiştir. İkinci aşama olarak ise bu doktrin doğrultusunda Orta Amerika ve Karayipler gibi yakın çevre, daha sonra da tüm dünyanın fethedilmesi ve medenileştirilmesi vurgulanmıştır (Tuathail: 1994:158-159).

Rus/Slav medeniyetinin mekân kavramına bakış açısı ise daha çok kültürle olan ilişkisi içinde anlam kazanmıştır. Rusların mekân tasavvurunun kültürle olan ilişkisinde jeopolitik kavramı önem arz etmektedir. Bu meyanda özellikle Avrasya jeopolitiğindeki mekân-kültür irtibatı Avrasyacılık fikriyle belirgin kazanmıştır. Rusça'da bu mekân-kültür ilişkisini ortaya koyan kavram ise "*mestorazvitie*" (*мestopазвumue*) kavramıdır. Bu kavram, jeopolitik biliminin kurucularından Ratzel'in ileri sürdüğü "*Hayat Sahası*" (*Lebensraum*) ve Carl Schmitt'in "*Geniş Saha*" (*Grossraum*) görüşlerine yakın bir ifadedir (Altuhov, 2011:68). Kelime anlamı genişleme alanı olarak tercüme edilebilir. Bu kavram ile Rusya'nın Avrasya coğrafyasında bir mestorazvitie, bir bütün, bir coğrafi şahsiyet olarak bir başka deyişle coğrafi, etnik, iktisadi ve tarihi bir çevre/mekân (landscape/landschaft) olarak telakki edilmiştir (İmanov, 2008:89).

Mezkûr kavramı ilk defa ortaya atan kişi Rus coğrafyacı ve Avrasyacı düşünür Petr Savitski'dir. Bu jeopolitik yaklaşımın felsefi özünün anlaşılabilmesi için Savitski tarafından bu kavramla içinde devletin ya da herhangi bir halkın kültürünün filizlenip büyüdüğü bütün doku, manzara, ekonomi yönetimi ve simgesel özellikleriyle bir "mekânı, somut bir uzay" ve bu devlet yapısının ve kültürün ileride iptidai/ilksel alanı yeniden idrak ederek, çevresindeki alanla diyalog içine girerek ya da iptidai alanı değiştirerek geliştiği bölgeler tasvir edilmeye çalışılmıştır (Dugin, 2013:359-360). Burada dikkat çekilmesi gereken hususun mekân ile kültür arasındaki ilişkiye bir "yazgı" (*удба*) olarak bakılmasıdır. Dolayısıyla halkların geliştiği yer olarak mekânın, üzerinde bulunduğu devlet ya da halkla yani kültürle belirlenimci/deterministik bir ilişki içinde olduğu ifade edilebilir. Savin, Avrasyacı jeopolitik temelinde bu belirlenimciliğin kara ile deniz arasındaki klasik muhalefete atıf yaptığını ifade etmektedir (Savin,

2011:210). Bir başka deyişle sosyo-politik ortam/kültür ile bu ortamın üzerinde neşet ettiği toprak/mekân tek bir ereksellikte, tek bir coğrafi bireysellikte (*individuum*) birleşmek zorundadır (Altuhov, 2011:68). Nitekim Rus siyasi coğrafyacı Semyonov Tyan Şanski de Friedrich Ratzel'in mezkur Hayat Sahası görüşüne atıfta bulunarak Rusya'nın geniş Avrasya kıtasal bloğunda denizden denize ulaşan kıta-aşan (*transcontinental*) bir devlet kurmasını gerektiğini ifade etmiştir (Hasanov, 2012:145-149).

Japonya felsefesi için de mekân kavramının varoluşsal bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Burada 1868'te uygulanmaya başlanan Meiji Restorasyonu ile birlikte yayılcı siyasetin Japon dış politikasına damga vurduğuna şahit olunmaktadır. Kyoto ve Tokyo okullarında siyasa yapımında jeopolitik çalışmaların faydasına inanılmıştır. Tennoist ideoloji ve Şinto dininin bu yayılcı siyasete meşruiyet sağladığına tanıklık edilmiştir.

Bu noktada "tenno" kelimesinin imparator anlamına gelip Japonya'da monarşinin tepesinde yer alan ve saltanat usulü nesilden nesile aktarılan bir unvan olduğu ifade edilmelidir (Akkemik, 2019:747). Çin felsefesinden alınan bu felsefeye göre Japon imparatorluk ailesinin Japon milletini iki bin yıldan fazla bir süreden beri yönettiği ve bu haliyle dünyada eşi benzerinin olmadığı vurgulanmıştır. Zamanla bu görüşün Ratzel'in "Hayat Sahası" ve Kjellen'in "Organizma Olarak Devlet" anlayışından etkilendiğine şahit olunmaktadır. Tenno görüşü çerçevesinde Japon emperyalizmine meşruiyet sağlanmak istendiği görülmektedir. Bu görüş doğrultusunda 20. yüzyılda dünya Mançurya, Kore ve Tayvan'ın Japonya tarafından ele geçirilmesine ve Japonya'nın mekânsal düzenlemesine (*Raumordnung*) tanıklık edecektir (Blotier, 1994:129-132).

Çinlilerin mekân kavramına bakışı genellikle yön kavramıyla ilintili olup kendilerini dünya denilen mekânın tam ortasına koymuşlardır. Bütün yön kavramları bu mekânsal konumlanmaya göre anlam ihtiva etmiştir. Orijinal olarak Çince'de "Çin" sözcüğü "Orta/Merkez Krallık" anlamına gelen "Zhong Guo" olarak ifade edilir. Yani dünyanın merkezinde yer alan ülke anlamındadır. "中(zhōng)" "orta" ya da "merkez" anlamına gelmektedir.

"中(zhōng)" karakteri yönleri göstermek için "东(dōng)" (doğu), "西(xī)" (batı), "南(nán)" (güney) veya "北(běi)" (kuzey) yönleriyle birlikte de kullanılabilir. Eskiden Çinliler, dünyanın merkezinde yaşadıklarına inanırdı*. Dolayısıyla "中(zhōng) 国(guó)" (tam karşılığı Orta/Merkez Krallık) tabiri yaşadıkları yeri tanımlamak için kullanılmıştır (Dingguo ve Weidong, 2009:267) Kuramsal olarak İmparatorun ikametgâhı her ne kadar çoğu Çin başkenti ülkenin batı veya kuzeyinde kurulmuş olsa bile "merkezde" olmalıydı. Böylelikle Orta/Merkez Krallık olarak Çin kendini "gökyüzünün altındaki her şeyin (天tian 下xia) merkezi ve medeniyetin özü" olarak telakki etmiştir. Bu orta/merkez krallık sınırlarının dışında sadece barbarlar yaşardı (Eberhard, 2000:215-216). Bu merkez odaklı mekân anlayışı yani yöne/oryantasyona dayalı bakış açısı Çinlilerin hayatlarının her vechesinde görülebileceği ifade edilebilir.

Burada Çin'in bir kıta ülkesi olduğu fikri ve kadim Çinliler'de kendi ülkelerinin bizatihi dünyanın kendisini teşkil ettiğine dair bir mekân tasavvurunun hâkim olduğu görülebilir. Dolayısıyla her ikisi de "dünya" olarak tercüme edilebilecek olan "göğün altındaki her şey" ve "dört deniz içindeki her şey" tabirleri bu mekân tasavvuru açığa vurmaktadır (Lan, 2009:21-22). Mekân tasavvuru bakımından yukarıda zikredilen "gökyüzünün altındaki her şeyin (天tian 下xia) merkezi" tabiri dışında "dört deniz içindeki her şey" tabiri konusunda Çinlilerin mekân tasavvuru konusunda "州 zhōu" fikir verebilir. "州(zhōu)" karakteri "su ile çevrili kara parçası" anlamına gelmektedir. Eski Çinliler, Çin'in okyanuslar ve denizlerle çevrili bir kara üzerinde yer aldığı gerçeğini fark etmiştir. Dolayısıyla Çin "神(shén)州(zhōu)" (tam karşılığı "Kutsal Toprak") olarak da adlandırılmıştır. Eski Çin'in insanları toplam olarak dokuz toprak parçasının var olduğuna inandıkları için, Çin "九(jiǔ)州(zhōu)" (tam karşılığı "Dokuz Bölge") olarak da adlandırılmıştır (Dingguo ve Weidong, 2009:79). Kendisini merkeze alan ve sularla çevrili olma düşüncesinde Çinlilerde geleneksel olarak mukim olan jeopolitik olarak kuşatılmışlık duygusunun hâkim olduğu ifade edilebilir.

* Çinlilerin kendilerini yerkürenin merkezine koyduklarına dair mezkûr eserdeki orijinal ifade şu şekildedir: 过去,中国人觉得,自己住在世界的中央,所以,自己住的地方就叫“中国”。“国(guó)" karakterinin orijinal anlamı "ulusal başkent" idi. "国" karakterini çevreleyen "口(wéi)" belirli bir alana sahip olan bir başkent şehrinin

temsil etmekteydi. Zamanla "国(guó)" karakteri "ulus" anlamına gelmiştir ("国", 本来的意思是国家都城。"国"外边的"口"表示都城有一定的范围,后来才用来指国家。)(a.g.e., s. 212). "国(guó)" karakterinin içerisindeki "玉" karakteri imparatorluğun yeşim taşından yapılmış resmi mührünü temsil etmekteydi (Lin, 1999:94).

4. Sonuç

Çalışmada belli başlı dünya dillerinde mekân kavramına karşılık gelen kelimeler felsefi ve dilbilimsel açıdan incelenmiş ve varoluşsal bir anlam dünyasına sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Bir başka deyişle mekân kavramının fiziksel doğaya ilişkin değil, onu da aşan varoluşsal bir anlam boyutuna sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Nitekim mekân, içinde yaşayanlar tarafından algılanan ve değerlendirilen bir düzlem olduğu, bir başka deyişle mekân insan faaliyetlerini gerçekleştirildiği ve tüm deneyimlerinin yaşandığı yer olarak ifade edilmektedir. Bu haliyle varoluşun bir parçası olarak telakki edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Jeopolitik açıdan ise farklı teori ve doktrinler çerçevesinde incelenen mekân kavramının mekânsal genişleme sürecinde devletler için meşruiyet kaynağı olarak kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Kaynaklar

- Akdikmen, R., 1996. *Langenscheit Standart Sözlüğü*. İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Akkemik, A., 2019. *Japonya'nın İktisadi ve Sosyal Tarihi Cilt 1: Savaş Öncesi Dönem (~ 1945)*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Altuhov, B. A., 2011. Anakonda Stratejisi ve Avrasya. *Jeopolitik Dergisi*. Sayı 13.
- Aristoteles, 2001. *Fizik*. Çev. Saffet Babür. YKY, İstanbul.
- Babiniotis, G., 2011. *Lexiko Tis Neas Ellinikis Glossas*. Kentro Lexikologias, Atina.
- Bayartan M. ve Top, S., 2013. Mekân ve Mekânın Yeniden İnşası. Ed. O. Gümüşçü. *Tarihi Coğrafya*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Decahors, E., 1947. *Dictionnaire Français-Latin*. Libraire Hatier, Paris.
- Demiryar, R., 1997. *Dizionario Italiano-Turco*. İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Devellioğlu, F., 2001. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Aydın Kitabevi, Ankara.
- Dingguo, S., ve Weidong, L., 2009. *The Wisdom of Chinese Characters*. Pekin Dil-Kültür Üniversitesi Yayınları, Pekin.
- Dugin, A., 2013. *Çok Kutuplu Dünya Teorisi*. Moskova-Lomonosov Devlet Üniversitesi Yayınları, Moskova.
- Eberhard, W., 2000. *Çin Simgeleri Sözlüğü*. Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Elden, S., 2010. Reading Schmitt geopolitically Nomos, Territory and Großraum. *Radical Philosophy* (161), 18-26.
- Ergin, M., 2001. *Osmanlıca Dersleri*. Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- Hançerlioğlu, O., 1996. *Felsefe Sözlüğü*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Harrap, *Paperback Italian Dictionary*. 1993. Glasgow.
- Hasanov, A., 2012. *Jeopolitik*. Babiali Kültür Yayıncılığı, İstanbul.
- Hisarlıgil, B. B., 2008. Martin Heidegger'de Mekân Düşüncesi: Hermeneutik-Fenomenolojik Bir Yaklaşım. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (25).
- <http://www.tdk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 03.03.2019
- İmanov, V., 2008. *Avrasyacılık: Rusya'nın Kimlik Arayışı*. Küre Yayınları, İstanbul.
- Kabağaç, S. ve Alova, E., 1995. *Latince-Türkçe Sözlük*. Sosyal Yayınları, İstanbul.
- Kut, İ., ve Kut, G., 1988. *Español-Turco/Turco-Español Diccionario*. İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- La Blotier, P., 1994. Japanese Geopolitics. John O'Loughlin (Ed.). Dictionary of Geopolitics. Routledge, London & New York.
- Lacoste, Y., 2008. *Büyük Oyunu Anlamak-Jeopolitik: Bugünün Uzun Tarihi*. NTV Yayınları, İstanbul.
- Lan, F. Y., 2009. *Çin Felsefesi Tarihi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Lin, P., 1999. *500 Basic Chinese Characters*. Sinolingua, Beijing.
- Marchant, J. R. V. and Charles, J. F., 1941. *Cassell's Latin Dictionary*. Cassell and Company Ltd., Londra.

- Nişanyan, S., 2002. *Sözlerin Soyağacı*. Adam Yayınları, İstanbul.
- Ó Tuathail, G., 1994. Manifest Destiny. John O'Loughlin (Ed.). *Dictionary of Geopolitics*, Routledge, London & New York.
- Ökten, K. H., 2006. *Varlık ve Zaman Kılavuzu*. Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Parker, G., 1994. Europe Centrale. John O'Loughlin (Ed.). *Dictionary of Geopolitics*, Routledge, London & New York.
- Rohde, G. ve Uzel, T., 1945. *Prima Lectio-Lûgat*. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Savin, L., 2011. *Jeopolitiğe Doğru*. Moskova-Lomonosov Devlet Üniversitesi Yayınları, Moskova.
- Schmitt, C., 2006. *The Nomos of the Earth In the International Law of the Jus Publicum Europaeum*. Telos Press Publishing, New York.
- Sempa, F. P., 2002. *Geopolitics-From the Cold War to the 21st Century*. Transaction Publishers, New Brunswick.
- Steuerwald, K., 1995. *Almanca-Türkçe Sözlük*. Otto Harrasowitz Verlag, Wiesbaden.
- Türkçe-Çince Sözlük. 2008. The Commercial Press, Beijing.
- Whittlesey, D., 2007. Jeopolitik ve Haushofer. (Ed. Edward Mead Earle). *Modern Stratejinin Ustaları*. Doruk Yayınları, İstanbul.
- Yuan, B., ve Church, S. K., 2006. *Oxford Beginner's Chinese Dictionary*. Oxford University Press. New York.